

Bifolium

Nieuws over handschriften en oude drukken

Redactie: p/a Vakgroep Mediaevistiek, Nieuwe Kijk in 't Jatstraat 56, 9712 SJ Groningen NL

4

OKTOBER 1984

Ter inleiding

Onze nieuwsbrief heeft inmiddels een kleine driehonderd intekenaars, zodat er een redelijke basis lijkt te bestaan om het uitgeven ervan voort te zetten. Omdat een aantal produktiekosten, maar vooral de porto nu door de universiteit worden doorberekend, is het tot onze spijt wel noodzakelijk om met ingang van een nieuwe abonnementsperiode de prijs per vier nummers te verhogen tot fl 8,-. We hopen dat u daarvoor begrip zult hebben. U zult steeds in het laatste nummer van de lopende periode een acceptgirokaart bij Bifolium aantreffen.

TENTOONSTELLINGEN

AMSTERDAM, Universiteitsbibliotheek (UvA), *Boek Band Kunst*, een tentoonstelling gewijd aan het werk van Prof. dr J.A. Szirmai (11 september - 30 oktober). Met een rijk geïllustreerde catalogus.

AMSTERDAM, Vrije Universiteit, *Het gebruik van oude bronnen bij onderwijs en onderzoek* (tot 22 november 1984). Een tentoonstelling over oude drukken en handschriften, in het hoofdgebouw van de VU, De Boelelaan 1115. Inlichtingen: tel. 020-5483637 of 548395.

BRUSSEL, Stedelijk Museum Broodhuis (Grote Markt 1), *Willem van Oranje 1533-1584*. 21 september - 4 november 1984. De opzet is vergelijkbaar met de tentoonstelling in de KB Den Haag over Willem van Oranje.

DEVENTER, Athenaeumbibliotheek, *Het geestelijk leven in Deventer ten tijde van Geert Grote* (17 augustus - 30 oktober 1984). Met handschriften, oude drukken en archiefmateriaal uit Deventer (zie ook de aankondiging in Bifolium 3).

DÜSSELDORF zie KLEEF.

ENKHUIZEN, Rijksmuseum Zuiderzeemuseum, *Lucas Jansz. Waghenaer, een simpel burgher ende stuurman ter zee*. Een mooie tentoonstelling met (lees-)kaarten, navigatieboeken en atlanten afkomstig uit binnen- en buitenlandse collecties, georganiseerd n.a.v. het feit dat vierhonderd jaar geleden Waghenaers 'Spiegel der Zeevaerdt' werd gepubliceerd. Er is een uitstekend begeleidend boek met catalogus, getiteld *Lucas Jansz. Waghenaer van Enckhuysen. De maritieme cartografie in de Nederlanden in de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw*, 135 pp, 52 afb., 15 in kleur. Fl 24,50 (na afloop van de tentoonstelling Fl 29,-).

KLEEF, Museum Haus Koekoek, *Land im Mittelpunkt der Mächte. Die Herzogtümer*

Houtsnede door Michael Wohlgenut en medewerkers. Uit: Stephan Fridolin, *Schatzbehälter*. Neurenberg: Anton Koberger, 1491. (Den Haag, Rijksmuseum Meermann-Westreenianum)

Jean Molinet, *Roman de la rose moralisé*. Noord-Frankrijk (Valenciennes?) 1500. Den Haag KB 128 C 5, fol. 1r. In de afbeelding de aanbidding door Jean Molinet (let op het molentje in de achtergrond) aan Philips van Kleef. Te zien in Kleef en later in Düsseldorf. (foto: Koninklijke Bibliotheek, Den Haag)

Jülich-Kleve-Berg. 15 september - 11 november 1984. Van 25 november - 24 februari 1985 te bezichtigen in Düsseldorf, Stadtmuseum.

LEUVEN, Openbare Bibliotheek, *Hortus Lovaniensis: vijf eeuwen plantenboeken en plantkunde te Leuven*. Tot 22 september 1984.

NIJMEGEN, Nijmeegs Volkenkundig Museum (Thomas van Aquinostraat 1), *Moderne Devotie: Figuren en facetten* (28 september - 23 november 1984). Met een catalogus van ca. 375 pp., 26 afb. (zie ook de aankondiging in Bifolium 3), ca. fl 30,-. Openingstijden: ma.-vr. 9-16.30, za. 9-12.

SITTARD, Kritzraethuis, *Monnikenwerk* (10 december 1984 - januari 1985). Een tentoonstelling over in Limburg geschreven handschriften.

TRIER, Hohe Domkirche - Domkruzgang, *Schatzkunst Trier vom 4. bis zum 20. Jahrhundert* (25 maart - 1 november 1984).

TRIER, Stadtbibliothek-Stadtarchiv, *Kostbare Bücher und Dokumente aus Mittelalter und Neuzeit* (6 mei - 4 november 1984). N.a.v. het 2000-jarig bestaan van de stad Trier zijn onder meer deze beide tentoonstellingen ingericht. Er zijn mooie, rijk geïllustreerde catalogi.

WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek, *Architekt und Ingenieur* (5 mei - 18 november 1984). Architectuurboeken van 1500 tot 1800. Catalogus 415 pp. 334 afb., DM 30,-.

CATALOGI VAN TENTOONSTELLINGEN

BOEKEN uit de Librije van Edam. Tentoonstelling in de Grote Kerk van Edam. 30 juni tot en met 29 juli 1984. 's-Gravenhage, Koninklijke Bibliotheek, 1984. Met een korte inleiding over de geschiedenis van de Librije, de collectie-Edam (in bruikleen bij de KB) en de banden, met een herdruk van de catalogus van 1934. 36 + 28 pp., 9 afb., fl 5,-.

BOEKEN van en rond Willem van Oranje. Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek 8 juni - 26 juli 1984. Met artikelen van o.a. A.S. Korteweg (De bibliotheek van Willem van Oranje: de handschriften), C. de Wolf (De bibliotheek van Willem van Oranje: eigentijdse gedrukte werken) en C.A.J. Thomassen (Autografen en handschriften van Willem van Oranje en tijdgenoten). 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek, 1984, 95 pp., 43 afb., fl.7,50.

ECRITURE et enluminure en Lorraine au Moyen Age. Catalogue de l'exposition "La plume et le parchemin", organisée par la Société Thierry Alix du 29 mai au 29 juillet 1984 en la chapelle des Cordeliers, Musée historique lorrain, Nancy. Publié avec le concours du Centre National des Lettres. Société Thierry Alix: 1, rue de la Monnaie, 54000 Nancy. ISBN 2864801760.

HUBERTUS Goltzius en Brugge, 1583-1983. Tentoonstelling ingericht door de stad Brugge in het Gruuthusemuseum, 11 november 1983 - 30 januari 1984. Koördinator W. Le Loup. Brugge 1983, 209 pp., met afb.

De KARTUIZERS en hun klooster te Zelem. Tentoonstelling ter gelegenheid van het negende eeuwfeest van de Orde 1084-1984. Catalogus onder redactie van F. Hendrickx, met vier inleidende artikelen en beschrijvingen van archiefstukken, handschriften en oude drukken (57 nrs.) en kunstvoorwerpen. Diest: Stedelijk Museum, 1984. 310 pp., 53 afb. BF 500.

SCHUYTVLIET, A.C. Papier in de Universiteitsbibliotheek Amsterdam. Catalogus bij de tentoonstelling ingericht ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van Mevr. B.J. van Ginneken-Van de Kastele, van 1965 tot en met 1979 conservatrice van de papierhistorische Labarre-collectie in de Amsterdamse UB (UvA). Amsterdam: Universiteitsbibliotheek, 1984. 84 pp., met afb. ISBN 9061253616.

T I J D S C H R I F T E N

Na drie jaar stilte is gelukkig weer een nummer verschenen van ARCHIEF- EN BIBLIOTHEEKWEZEN IN BELGIE: deel 53, nr.1-4, 1982. Hierin ook weer de zeer nuttige en kritische Kronieken van de handschriftenkunde en van de boekdrukkunst tot 1700.

In september wordt het eerste nummer verwacht van een nieuw tijdschrift: DE BOEKENWERELD: tijdschrift voor boek en prent. (32 pp. met afb., verschijnt 5 keer per jaar, fl 39,50). Er worden artikelen opgenomen over het oude boek, prentkunst, boekbanden, ex-libris, bibliotheken, restauratie, etc. Redactie- en administratieadres: De Boekenwereld, Matrijs, Postbus 670, 3500 AR Utrecht.

CONFERENCE

WOLFENBÜTTEL In de Herzog August Bibliothek wordt van 8 - 10 oktober 1984 een 'Bibliotheksgeschichtliches Seminar' gehouden. Het thema zal zijn: Privatbibliotheken der frühen Neuzeit: Probleme ihrer Erforschung. Tot in de 18e eeuw waren bibliotheken van particulieren vaak beter en sneller voorzien van nieuw verschenen wetenschappelijke werken dan openbare collecties. Voordrachten worden gehouden over verschillende beroepsgroepen en sociale lagen, over de periode van de 15e - 18e eeuw.

RECENTE - AANGEKONDIGDE LITERATUUR

ALEXANDER, J.J.G., Julian BROWN and Joan GIBBS (ed.) The collected writings of Francis Wormald. Oxford: Oxford University Press, 1983. Vol. 1: Studies in medieval art from the 6th to the 12th century, is verschenen. Fl 145,-. ISBN 019921042X.

BROESS, W. Bijbels en bijbelse boeken in Uden. 1500-1900. Bibliotheek van het Bisschoppelijk Museum. Beschrijving naar oorsprong en inhoud. Uden: Museum voor Religieuze Kunst, 1981, II-88 pp., ill.

CODEX EGBERTI Teilfaksimile-Ausgabe des Ms. 24 der Stadtbibliothek Trier. Textband von Günther Franz und Franz J. Ronig. Wiesbaden, Reichert, 1983. ISBN 3882261676.

COHEN-MUSHLIN, Aliza The making of a manuscript. The Worms Bible of 1148 (British Library, Harley 2803-2804). Wiesbaden, 1983. (Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 25). 223 pp., 156 afb., 11 in kleur, DM 168,-.

De **DUINENABDIJ** en het Grootseminarie te Brugge: bewoners, gebouwen, kunstpatrimonium, onder redactie van Adelbert Denaux en Eric VandenBerghe. Tielt-Weesp: Lannoo, 1984. 342 pp., afb. Met o.a. een artikel van M. Smeyers en B. Cardon: Vier eeuwen Vlaamse miniatuurkunst in handschriften uit het Grootseminarie te Brugge.

Das **EVANGELIAR** Heinrich des Löwen (red. Hansgeorg Loebel). Hannover: Niedersächsische Landeszentrale für politische Bildung, 1984. 94 pp., met afb., krt. Over het handschrift dat vorig jaar tegen de hoogste prijs ooit voor een boek betaald door de staat Nedersaksen werd gekocht.

FINSCHER, L. Datierung und Filiation von Musikhandschriften der Josquin-Zeit. (Quellenstudien zur Musik der Renaissance, II). Wiesbaden 1983 (Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 26). 269 pp., DM 98,-.

GRIMME, Ernst Günther Das Evangeliar Kaiser Ottos III. im Domschatz zu Aachen. Wenen: Herdervlag, 1984. ISBN 3451200716.

GRYSON, Roger Les palimpsestes Ariens Latins de Bobbio: contribution à la méthodologie de l'étude des palimpsestes. Turnhout: Brepols, 1983 (Armarius codicum insignium, 2).

HILG, H. Die Handschriften des Germanischen Nationalmuseums Nürnberg. 2 Bd., Die lateinischen mittelalterlichen Handschriften, 1. Teil, Hss. 17a-22941. Wiesbaden: Harrassowitz, 1983. XXV-181 pp. (Kataloge des Germanischen Nationalmuseums Nürnberg).

Die **ILLUMINIERTEN** Seiten der Gutenberg-Bibel. Mit einem Nachwort von Eberhard König. Dortmund: Karenberg, 1983 (Die bibliophilen

Taschenbücher, Nr. 417).

INVENTARIS van incunabelen gedrukt te Antwerpen 1481-1500. Antwerpen: Stadsbibliotheek, 1982. (Publikaties van de Stadsbibliotheek en het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven, 1). Beschrijving van 432 nummers. BF 200.

ISAAC, Marie-Thérèse Les livres manuscrits de l'abbaye des Dunes d'après le catalogue du XVIIe siècle. Aubel: P.M. Gason, 1984 (Collection livre, idée, société, 4). BF 1600. clxvi, 597 pp., ill.

KLEIN, Peter Apokalypse. MS Douce 180: vollständige Faksimile-Ausgabe im Originalformat der Handschrift Ms Douce 180 aus dem Besitz der Bodleian Library - Oxford. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1983. (Codices Selecti LXXII). ISBN 3201011657. De zelfde tekst is uitgegeven onder de titel: Peter KLEIN, Endzeiterwartung und Ritterideologie: die englischen Bilderapokalypsen der Frühgotik und MS Douce 180.

LIBER amicorum Herman Liebaers, ed. F. Vanwijngaerden. Brussel: Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek, 1984. 625 pp., afb.

MALLET, Jean & André THIBAUT Les manuscrits en écriture Bénéventaine de la Bibliothèque Capitulare de Bénévent. Parijs: CNRS, 1984. Tome I: manuscrits 1-18 (Documents, études et répertoires publiés par l'IRHT). ISBN 222203079x.

MANION, Margaret M. & Vera F. VINES Medieval and Renaissance illuminated manuscripts in Australian collections. Londen: Thames & Hudson, 1984. 240 pp., 302 afb., 48 in kleur. £ 30,-. Met beschrijvingen van 96 handschriften van zeer verschillende herkomst. ISBN 0500233810.

MEZEY, Ladislaus (ed.) Fragmenta latina codicum in bibliotheca Universitatis Budapestinensis. Boedapest, 1983. Met 50 platen, met transcriptie en toelichting. ISBN 9630529572. Indeling in: biblica, patristica, sermones; universitaria et scholaria; liturgica sine cantu; liturgica cum cantu. Talrijke registers.

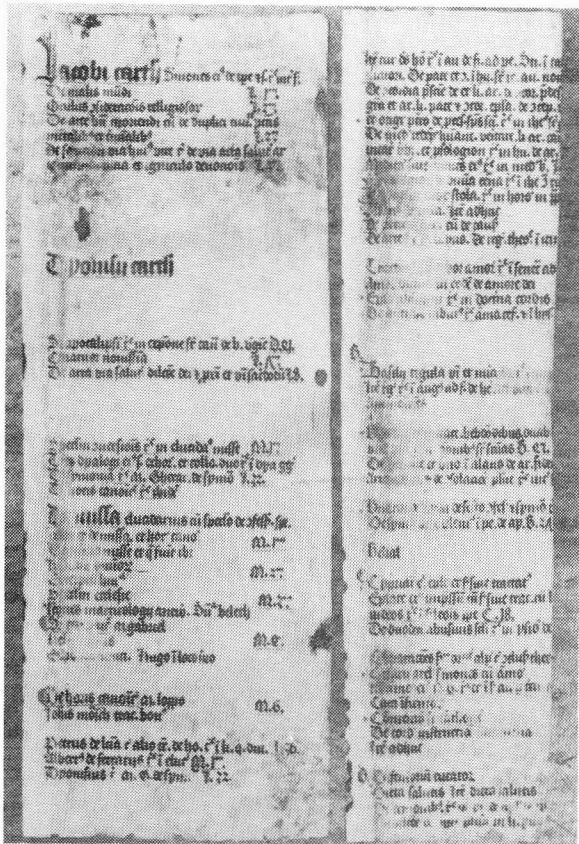
PEARSALL, D. (ed.) Manuscripts and readers in 15th-century England: the literary implications of manuscript study: essays from the 1981 conference at the University of York. Woodbridge: Boydell & Brewer, 1984. 146 pp., 13 afb. £ 22.50. ISBN 0859911489.

PEINTNER, Martin Neustifter Buchmalerei: Klosterschule und Schreibstube des Augustiner-Chorherrenstiftes. Bozen (Bolzano): Athesia, 1984. ISBN 8870143376.

PETRUCCI, A. La descrizione del manoscritto: storia, problemi, modelli. Rome 1984. 214 pp. L. 19000.

POORTMAN, Wilco C. Bijbel en prent. Deel 1: Boekzaal van de Nederlandse bijbels. 's-Gravenhage: Boekencentrum, 1983. Bevat: de geschiedenis van de geschreven en gedrukte bijbel in de Nederlandse taal, en een chronologisch register van alle gedrukte bijbels of gedeelten daarvan, in het Nederlands, die tussen 1470 en 1850 zijn verschenen. Deel 2 (in 2 banden) zal bevatten: a. Boekzaal van Nederlandse prentbijbels en b. Boekzaal van de Nederlandse uitgaven van de werken van Flavius Josephus.

REYNAERT, J. Catalogus van de middelnederlandse handschriften in de bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent. I: De handschriften verworven voor 1852. Gent 1984. (Rijksuniversiteit te Gent, Werken

Een Deventer bibliotheekcatalogus uit de vijftiende eeuw. Deventer: Athenaeum-bibliotheek.

uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte, 171e aflevering). 156 pp.

SOLTESZ, E. Flamand Kalendárium. Kiserótanulmány az Országos Széchenyi Könyvtár Cod. Lat. 396. Jelzett kódexének hasonmás kiadásához. Boedapest: Helikon Kiadó, 1983. 2 dln in cassette. Ongepag., 46 pp. ISBN 9632079140, 963207906X. Facsimile uitgave van een 15e eeuwse Vlaams kalendarium met inleiding in het Hongaars. 130 Ft = ca. fl 10,-.

SOLTESZ, E. Das Corvinus-Graduale: Einleitung und Bildbeschreibung. Hanau: Verlag Werner Dausien, 1982. ISBN 3768412792.

UNTERKIRCHER, Franz Maximilian I. Ein kaiserlicher Auftraggeber illustrierter Handschriften. Hamburg: Maximilian-Gesellschaft, 1983. ISBN 3921743273. Met veel afbeeldingen bij de beschrijvingen van boeken uit de bibliotheek van Keizer Maximiliaan I.

WEILER, A.G. Getijden van de Eeuwige Wijsheid, naar de vertaling van Geert Grote; uitgegeven en ingeleid. Baarn: Ambo, 1984. Fl 18,50. ISBN 9026306628.

BIFOLIUM is een informatieblad over activiteiten rond handschriften en oude drukken. Het bevat zoveel mogelijke recente gegevens over tentoonstellingen, catalogi, conferenties, workshops, bijeenkomsten van codicologen en bibliografen. Bij beschikbare ruimte kan een kort verzoek om informatie worden opgenomen.

Bifolium verschijnt tweemaal per jaar, in april en oktober. Een abonnement kost voorlopig acht gulden per vier nummers: na opgave van naam en adres bij de redactie ontvangt men een accept-girokaart. Bij het laatste nummer van een lopend abonnement ontvangt men een nieuwe kaart. Informatie voor Bifolium 5 wordt gaarne ingewacht voor 1 maart 1985 bij de redactie: Jos.M.M. Hermans (050-118093), G.C. Huisman (050-116370), W.C.M. Wüstefeld (030-313835).

WIECK, Roger S. Late medieval and renaissance illuminated manuscripts 1350-1525 in the Houghton Library. Cambridge, Mass.: Houghton Library (Harvard University), 1983. ISBN 0914630008.

WINTER, Ursula Die europäischen Handschriftenverzeichnisse der Bibliothek Diez. (Die Handschriftenverzeichnisse der Deutschen Staatsbibliothek zu Berlin, Neue Folge I,1-2) Leipzig 1984. M550.-. I,1: Die Manuscripta Dieziana B Santenia (hierin de collectie die Heinrich Friedrich Diez (1751-1817) kocht van de Nederlandse filoloog Laurens van Santen (1746-1798)). I,2: De Libri impressi cum notis manuscriptis der BD.

V A R I A

BOEKBANDENCLUB Op 7 juni vond de eerste bijeenkomst plaats van een gezelschap dat zich bezig houdt met de wetenschappelijke bestudering van boekbanden en dat de kennis over dit terrein wil verbreiden (zie ook Bifolium 3). Nadere berichten over de activiteiten zullen in deze kolommen volgen. Voor verdere gegevens kan men zich wenden tot de secretaris, dr J. Storm van Leeuwen, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

HET DRAAKJE Op 4 juli jl is, tijdens een bijeenkomst in het Rijksmuseum Het Catharijneconvent te Utrecht, een 'club van codicologen' opgericht onder de naam 'Het Draakje' (naar een bekend motiefje in Nederlandse, Utrechtse, decoratie). Het gezelschap telt ca. 25 leden die allen beroepshalve, b.v. als conservator of docent, of door hun onderzoek, veel met middeleeuwse handschriften werken. De bedoeling is twee bijeenkomsten per jaar te houden met korte presentaties van onderzoek, veel handschriften en discussie. Op deze eerste bijeenkomst werden s'ochtends de middeleeuwse handschriften uit de Warmond-collectie (zie ook Bifolium 3) bekeken, s'middags gaf J.J. Witkam van de UB Leiden een inleiding over het catalogiseren van Arabische handschriften en werd gepraat over de opzet van het project-IIMM (Illustrated Inventory of Medieval Manuscripts). Een werkgroep o.l.v. J.P. Gumbert zal zich hier verder mee bezig houden. De dag werd besloten met een drankje in 'Het Draakje'.

NEIL KER MEMORIAL FUND The object of this fund, which has been established in memory of Neil Ker and which will be administered by the British Academy, is to promote the study of western medieval manuscripts - in particular those of British interest - by making grants in aid of all aspects of research (including travel) and of publication to both younger and established scholars of any nationality. (Voor meer informatie wende men zich tot de British Academy.)